

آثار تربیتی امنیت فرهنگی زنان در جامعه

فاطمه شعبانی پور^۱

چکیده

امنیت فرهنگی یکی از مهم‌ترین اقسام امنیت است، که ارزش‌ها و هنجارهای تعیین شده برای جامعه از تغییر و تحولات ناشی از هجوم فرهنگ بیگانه محفوظ می‌ماند. اگر در جامعه‌ای امنیت فرهنگی حاکم باشد، بر تمام اقشار جامعه اثرگذار است، در این میان بانوان به دلیل تاثیرپذیر بودن در صورت وجود امنیت فرهنگی، نه تنها از آسیب‌ها حفظ می‌شوند؛ بلکه کنش و منش آنها نیز بهبود می‌یابد. آنچه پژوهشگر را برآن داشته تا به آثار تربیتی امنیت فرهنگی زنان در جامعه بپردازد آن است، که امروزه نسبت به تاثیر امنیت فرهنگی بر قشر بانوان غفلت شده و این بی‌توجهی سبب بروز مشکلاتی مانند تمایل بانوان به مدگرایی، تجمل‌گرایی و مواردی از این قبیل شده است، از این رو ضرورت ایجاب کرده است تا با جمع‌آوری کتابخانه‌ای اطلاعات و پردازش توصیفی تحلیلی آن، به آثار تربیتی امنیت فرهنگی بانوان در جامعه پرداخته شود و آثار تربیت فردی امنیت فرهنگی مانند دوری از ماهواره و برهنگی فرهنگی، آراستگی باطنی، رعایت حیا و عفت و آثار تربیت اجتماعی امنیت فرهنگی همچون افزایش نقش هدایت‌گری بانوان، پرهیز از خودآرایی و تبرج در جامعه، عدم اختلاط با نامحرم و پیشگیری از فساد مورد بررسی قرار گرفته است.

کلیدواژه: امنیت، امنیت فرهنگی، آثار تربیتی، زن

مقدمه

زنان بیش از نیمی از جمعیت هر جامعه را تشکیل می‌دهند و وظایف خطیر تربیت فرزند و همسری را بر عهده دارند که انجام درست وظایف منوط به داشتن امنیت بانوان در تمامی زمینه هاست که امنیت فرهنگی در راس قرار دارد و موجب امنیت بانوان در امور دیگر مانند امنیت اخلاقی و غیره می شود. امروزه دشمنان با آگاهی از نقش امنیت فرهنگی، به آرامی و بسیار مرموزانه، فرهنگ جامعه را مورد هجوم قرار داده اند. فقدان امنیت فرهنگی و آسیب های ناشی از آن، از دید بسیاری از مسئولین و حتی بانوان دغدغه مند و خانواده ها مورد غفلت قرار گرفته است و به این مسئله توجه ندارند. از این رو بررسی آثار تربیتی امنیت فرهنگی بانوان جهت آگاهی از این تاثیرات و تلاش برای ارتقاء امنیت فرهنگی لازم و ضروری است و نبود پژوهشی جامع در این زمینه بر ضرورت موضوع می افزاید؛ اگرچه آثار مشابهی در این زمینه وجود دارد که می تواند مبنای تحقیق قرار گیرد از جمله

کتاب امنیت بانوان از دیدگاه آیات و روایات اثر سمیه نجفی زمردیان بوده و در سال ۱۳۹۹ توسط مرکز نشر هاجر منتشر شده است.

در این اثر امنیت بانوان را در ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار داده است اما در مقاله حاضر تنها به امنیت فرهنگی بانوان پرداخته است.

نرگس عطریات کتاب امور فرهنگی بانوان را در انتشارات ساکو در سال ۱۳۹۶ منتشر کرده اند.

در این اثر به آموزش فعالیت فرهنگی به بانوان پرداخته است؛ اما در پژوهش حاضر به نقش امنیت فرهنگی بانوان پرداخته شده است.

مقاله مطالعه عوامل فرهنگی و اجتماعی مرتبط با احساس امنیت اجتماعی زنان نوشته صغری همت و مجید موحد که در نشریه زن و جامعه در سال ۱۳۹۲ به چاپ رسیده است.

در این مقاله همانطور که از عنوانش هویدا است به نقش امنیت فرهنگی در اجتماع پرداخته است اما در مقاله حاضر نقش امنیت فرهنگی بر فرد مورد بررسی قرار گرفته است.

همانطور که ملاحظه شد در هیچ یک از آثار فوق و سایر آثار موجود به آثار تربیتی امنیت فرهنگی بانوان پرداخته نشده است، بنابراین پژوهش حاضر اثری متمایز به شمار می آید که با جمع آوری کتابخانه ای اطلاعات و پردازش توصیفی تحلیلی آن پس از بیان آثار تربیت فردی و اجتماعی امنیت فرهنگی بانوان در جامعه به سوال اصلی پژوهش پاسخ داده است.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱) آثار

آثار در لغت: به معنای نشان و نتیجه شیء بوده است.^۱

آثار از واژه اثر گرفته شده در اصطلاح: به معنای «نتیجه و آن چیزی است که از چیزی به دست آید؛ اثر در واقع نشانه و آن علامتی که دلالت بر چیزی می‌کند؛ خبر که بر سخنان گذشته دلالت دارد نه بر عمل آنان؛ آن‌چه در پی شیء بیاید که فقها آن را حکم گویند» استعمال می‌شود.^۲

۱-۲) تربیت

تربیت از باب تفعیل است و در لغت نامه های عربی از سه ریشه مشتق شده باشد: ۱-ربو یا ربی: به معنی رشد و نمو.^۳

۲-ربا: به معنی اشراف داشتن، محافظت، مراقبت.^۴

۳-ربب: به معنی اصلاح، سرپرستی، مربی، مدبر.^۵

تربیت در لغت های فارسی به معنای پروردن، ماخوذ از تربیه به معنی پروراندن، با ادب، با دانش، تهذیب کسی می‌باشد.^۶ برخی دیگر فرموده اند: به معنی پرورش دادن، ادب و اخلاق به کسی دادن.^۷

در مورد تعریف اصطلاحی تربیت گفته‌اند: تربیت: پرورش در جهت رشد و کمال است. بعثت پیامبران، نزول کتاب‌های آسمانی و تشریع شرایع و تکالیف، همه در راستای تربیت انسان و هدایت او به صراط مستقیم عبودیت و نیل به هدف والای خلقت است؛ یعنی معرفت خداوند متعال و تخلّق به فضائل انسانی و دوری جستن از رذائل و خوی حیوانی است؛ چنان‌که آیات و روایات متعددی بر این حقیقت تأکید دارند و اصولاً فلسفه تشکیل حکومت دینی و نصب کارگزاران

۱. انیس، المعجم الوسیط، ج ۱، ص ۵.

۲. تهنوی، کشف اصطلاحات الفنون و العلوم، ج ۱، ص ۹۸.

۳. فراهیدی، العین، ج ۸، ص ۲۸۳.

۴. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۸۲.

۵. ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۲، ص ۳۸۱.

شایسته و صالح در رأس امور، تشریع فرائضی همچون امر به معروف و نهی از منکر و اهتمام دین به تعلیم و تعلّم، همان تربیت انسان به تربیت الهی و نیل او به قلّه بلند معرفت و عبودیت است.^۱ با توجه به موارد فوق می‌توان گفت: تربیت یعنی پرورش و هدایت شخص در جهت رشد و کمال با کسب اخلاق، تهذیب و علم و ادب می‌باشد.

۱-۳) امنیت فرهنگی

مقصود از امنیت فرهنگی آن است که باتوجه به آنکه فرهنگ مجموعه‌ای از باورهای فرهنگی و پایه و اساس رفتار انسانی است، از این رو به وضوح قابل درک است که امنیت نیازمند به بُعد فرهنگی مناسب و سازگار با جامعه است. هیچ کشوری بدون داشتن هیئت مستقل فرهنگی، امنیت نیافته است، علت هم این است که اگر انسان‌ها را از فرهنگ تهی کنند، مانند درختی خواهند شد که ریشه‌اش را قطع کرده‌اند.^۲

برخی از پژوهشگران حوزه‌ی امنیت در تقسیم بندی ابعاد امنیت، اشاره‌ای به امنیت فرهنگی به عنوان یک بعد مستقل نداشته و تحت عنوان امنیت فرهنگی و اجتماعی از آن یاد می‌کنند؛ علت این امر، عدم تفکیک دقیق میان این دو حوزه است؛ برای مثال امنیت اجتماعی بر گروه‌های جمعی هویتی و اقداماتی ناظر است که برای دفاع از این گونه هویت‌ها در نظر گرفته شده باشند. بدین ترتیب می‌توان گفت بعد اجتماعی امنیت ملی به معنی قابلیت حفظ الگوهای سنتی است.^۳ همان‌طور که در این تعریف آمده است بحث از هویت که یکی از اصول فرهنگ است با دید اجتماعی مورد ملاحظه قرار گرفته است. با این اوصاف، مرز میان امنیت اجتماعی و فرهنگی بسیار ظریف است و می‌توان این دو را در کنار هم به کار برد.^۴

برخی دیگر بعد فرهنگی را به دلیل ماهیت امنیتی و گره خوردن آن با نظام سیاسی، تحت عنوان بعد فرهنگی - سیاسی یاد می‌کنند؛ و عقاید فرهنگی را بسیار موثر در ساختارها و فراگردهای سیاسی می‌دانند.^۵

نکته اساسی در فراسوی این بعد از امنیت، توانایی جامعه برای تداوم بخشیدن به ویژگی سیاسی و فرهنگی بنیادی خود، تحت شرایط متحول و در مقابل تهدیدات احتمالی یا واقعی است.

۱. شاهرودی، فرهنگ فقه، ج ۲، ص ۴۳۷.

۲. امیری، امنیت فرهنگی در قرآن و سنت، ص ۳۸.

۳. کدیمی، مبانی امنیت ملی، از منظر امام خمینی (ره)، ص ۴۰.

برخی معتقدند که امکان تفکیک امنیت سیاسی از فرهنگی وجود ندارد و معیار میزان تحمل، انسجام و همزیستی مسالمت آمیز هویت‌های فرهنگی سنتی در بین ملت‌ها را برای سنجش امنیت فرهنگی پیشنهاد می‌کنند و اساساً مهم‌ترین روابط امنیت سیاسی- فرهنگی را آزادی داخلی و تحمل چندگانگی از یک سو و حاکمیت نظم از سوی دیگر می‌داند.

طبق اوصاف ذکر شده پیرامون امنیت فرهنگی، می‌توان آن را به عنوان شاخص‌های برای ظرفیت جامعه به منظور حفاظت از ویژگی‌های خاص خود در مقابل تغییر شرایط و تهدیدات مادی و معنوی دانست.^۱

در واقع، امنیت فرهنگی عبارت از ایجاد وضعیتی مطمئن آرامش بخش و خالی از هرگونه تهدید و تعرض در انسان نسبت به دین، افکار، اخلاق، آداب و رسوم، باورها و ارزش‌های مورد نظر فرد است. به عبارت دیگر، مصونیت فرهنگی فرد و جامعه از هرگونه تعرض و تهدید را امنیت فرهنگی گویند.^۲

ارتقای امنیت فرهنگی موجب می‌شود امنیت اجتماعی و سیاسی نیز افزایش یافته و با افزایش امنیت اجتماعی موجبات افزایش امنیت اقتصادی و سیاسی نیز فراهم می‌شود. امنیت فرهنگی شامل امنیت فکری، بیانی و نوشتاری، مصلحت اندیشی فردی، پویایی ذهنی خلاقیت‌ها و حفظ و نگهداری میراث فرهنگی است.^۳

از منظر اسلامی نیز امنیت فرهنگی از جایگاه والایی برخوردار است، امنیت فرهنگی در این نگاه به معنای از بین بردن کلیه تنوع‌ها و تفاوت‌های موجود در بین افراد اجتماع در حوزه فرهنگی و یکسان سازی آنها نیست.^۴

انسان‌ها، زبان، گویش، نژاد، هنر، سلیقه و بینش‌های متفاوت دارند و این تفاوت‌ها و اختلاف‌ها به نص صریح قرآن کریم برای شناخت و شناساندن است و هیچ امتیاز و یا عدم مزیتی به شمار نمی‌آید و تنها امتیاز انسان‌ها در نزد خداوند درجه تقوا و پرهیزگاری آنهاست.^۵

در راستای برداشت اسلامی از امنیت فرهنگی و از منظر علم فقه می‌توان آن بدین صورت تعریف کرد: «مکلفین، افراد، نظام اسلامی و عموم مسلمین با انجام دادن یا ندادن تکالیفی مانند تقید به آداب شرعی نظیر حجاب و تعظیم شعائر اسلامی و تحریم محرمانی چون ارتداد کتب ضاله و بدعت برای خود مصونیتی تولید می‌کنند تا از آسیب، تعرض و تهدیدهایی همچون استحاله دین و

۱. شیری، همان، ص ۵۱

۲. صالحی امیری، فرهنگ و مدیریت سازمان های فرهنگی، ص ۵۶

۳. همان، ص ۸۷

شیطان هر يك از اعضاى بدن خود را بر روى اعضاى همانندش در بدن صاحب خانه بگذارد و سپس در او بدمد، كه از آن پس ديگر غيرتى برايش نماند، به طورى كه پيش زناش بيايند و او غيرت به خرج ندهد».

با توجه به احاديث مذكور مردى كه غيرت ندارد، اگر زنش هم روبه روى او زنا كند بى تفاوت است و چنين مردى ديوث خوانده مى شود كه هرگز بوى بهشت به استشمام او نمى رسد.

اگر مردى در خانواده اى احساس كند كه وسوسه هاى شياطين پيدا و پنهان، تلاش در به انحراف كشيدن همسر و فرزندان او را داشته و با اين وجود، واكنشى نشان ندهد، از طرف اسلام به عنوان بى غيرت شناخته شده و مورد نكوهش واقع مى شود؛ اما در جوامع غربى به وفور مشاهده مى شود و نبود فرهنگ سالم در جوامع غربى علت اصلى اين مسئله است. اگر فرهنگ سالم و اسلامى در جامعه حاكم باشد و فرهنگ مورد تهاجم قرار نگيرد، موجب مى شود كه مردان غيرت مند از خانواده هاى خود حمايت كنند. از طرفى زنان هم نيز به وظايف شرعى خود از جمله طرز صحبت كردن با نامحرم، رعايت حجاب و عفاف و... آگاه بوده و از رفتارهاى مخالف با موازين اسلامى خوددارى مى كنند. در خانواده اى كه زن موازين شرعى را رعايت نكند و مردانش بى تفاوت باشند و حتى در آن جامعه مردان نسبت به زنان و نواميس خود اهميتى ندهند، علاوه بر رواج بى غيرتى، فساد در آن جامعه افزايش مى يابد؛ اما اگر غيرت در هر خانواده و جامعه حكم فرما باشد مانع از فساد مى شود.

با توجه به مطالب گفته شده مى توان دريافت كه امنيت فرهنگى عامل جلوكبرى و پيشگيرى از رذيلت هاى اخلاقى همچون بى غيرتى و روابط ازاد با نامحرم است كه اگر امنيت فرهنگى وجود داشته باشد سبب مى شود كه روح فرهنگ اسلامى در خانواده جريان يابد و مردان از خانواده خود حمايت كنند و با اين حمايت خود، زنان را از گناهى همچون زنا و ارتباط با نامحرم دور سازند و خانواده و در نهايت جامعه از فساد به دور باشد.

نتیجه

بانوان و زنان مهم‌ترین قشر هر جامعه به شمار می‌آیند که در صورت برخورداری از تعالی اخلاقی، تعالی و پیشرفت جامعه را رقم می‌زنند، آنچه که سبب تعالی مادی و معنوی بانوان خواهد شد، مسئله امنیت فرهنگی است؛ یعنی بانوان مورد هجوم فرهنگ بیگانه قرار نگیرند و ارزش‌ها و هنجارهای مطلوب را در زندگی خود اعمال سازند. در این پژوهش به آثار امنیت فرهنگی بانوان در جامعه پرداخته شد تا با آگاهی و شناخت از این آثار بتوان گامی در جهت ارتقای امنیت فرهنگی و تعالی بانوان برداشت؛ چرا که هدف از نگارش این پژوهش شناخت و تبیین آثار تربیت فردی و اجتماعی امنیت فرهنگی زنان در جامعه است و نتایج حاصل گردیده که به شرح زیر است:

اگر در جامعه امنیت فرهنگی حاکم باشد سبب می‌گردد که بانوان از ورود ماهواره به خانه‌ها جلوگیری کنند و خود و خانواده را از آسیب‌های ناشی از ماهواره حفظ نمایند.

امنیت فرهنگی در گام بعدی سبب می‌شود که بانوان با تقویت فضایل اخلاقی، آراستگی باطنی را برای خود به ارمغان آورند و عفت و حیای آنان حفظ شود و تحت تاثیر فرهنگ نامطلوب بیگانه قرار نگیرند.

اگر در جامعه امنیت فرهنگی حاکم باشد بانوان در بعد اجتماعی نیز می‌توانند تاثیرگذار باشند به این صورت که نه تنها خود هدایت می‌شوند ؛ بلکه سبب هدایت دیگران و اطرافیان نیز خواهند شد.

دومین تاثیر امنیت فرهنگی عدم اختلاط با نامحرم و پیشگیری از آسیب‌های اختلاط است و در نهایت امنیت فرهنگی موجب پیشگیری از فساد در جامعه خواهد شد.

منابع

*قران کریم

(۱) ابن منظور، محمد بن مکرم ابوفضل جمال الدین ، لسان العرب، بیروت، دار صادر، سوم، ۱۴۱۴

(۲) ابن فارس، ابو الحسین، احمد بن فارس بن زکریا، معجم مقائیس اللغة، بیروت، دار الفکر، ۱۳۹۹ق

(۳) اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمّة فی معرفة الأئمّة، قم: مرکز الطباعة و النشر للمجمع العالمی لاهل البيت، ۱۴۳۳ه ق

(۴) انصاریان، حسین، طهارت دورنی ، تهران، دار العرفان، اول، ۱۳۹۴

(۵) انیس، ابراهیم، فرهنگ المعجم الوسیط، مترجم: محمد بندر ریگی، تهران: اندیشه اسلامی، ۱۳۸۹ه.ش.

(۶) تهانوی، محمدعلی بن علی، کشف اصطلاحات الفنون و العلوم، تهران: سپاس، ۱۳۸۹ه.ش.

(۷) حاتمی ، پرستو، آسیب های ماهواره بر نظام خانواده، تهران، انتشارات فرزنانگان دانشگاه، ۱۳۹۹

(۸) حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، قم، موسسه آل بیت علیهم السلام، بی تا
(۹) خامنه‌ای، علی ، فرهنگ و تهاجم فرهنگی ، تهران، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، اول، ۱۳۷۳

(۱۰) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران ، دانشگاه تهران، اول، ۱۳۷۷

(۱۱) شاهرودی، محمود ، فرهنگ فقه، تهران، موسسه دائره المعارف فقه اسلامی، ۱۳۸۲

(۱۲) شعیری، تاج الدین ، جامع الاخبار، قم، انتشارات حضرت عباس ، اول، ۱۳۹۲

(۱۳) صالحی امیری، سید رضا، فرهنگ و مدیریت سازمان های فرهنگی ، تهران، انتشارات مجمع تشخیص مصلحت نظام، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، چاپ سوم، ۱۳۹۲

(۱۴) صدوق، محمد بن علی، من لایحضره الفقیه ، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۵

(۱۵) طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام ، تهران، کتابچی، ششم، ۱۳۷۶

(۱۶) عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران، امیر کبیر، ۱۳۶۳

(۱۷) فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، بی جا، دار المکتب الهلال (کتابخانه فقاہت) ، بی تا

(۱۸) قنوتی، جلیل، نظام حقوقی در اسلام، تهران: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)، ۱۳۹۵ه. ش

- (۲۰) کلینی، ابو جعفر، محمد بن یعقوب، الکافی، قم، اسوه، سوم، ۱۴۱۲
- (۲۱) گروه مطالعاتی امنیت، نظریه امنیت در جمهوری اسلامی ایران، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۷
- (۲۲) محمدی، علیرضا، نقش فساد در جامعه، تهران، ارشدان، ۱۳۹۳
- (۲۳) مصباح یزدی، محمد تقی، تهاجم فرهنگی، تهران، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۰
- (۲۴) معین الاسلام، مریم، پوشش و آرایش، تهران: صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۳۱ ه. ش.
- (۲۵) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، قم، در الحدیث، دوم، ۱۳۸۱
- (۲۶) نجف نیا، فرید، غیرت در مکتب عترت، قم، اسوه، ۱۳۹۴
- (۲۷) نیلفروشان، پریسا، آسیب شناسی خانواده، اصفهان، انتشارات دانشگاه اصفهان، چهارم، ۱۳۹۸

مقالات

- (۲۸) تصدیقی، محمد علی، مولفه های امنیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در افق چشم انداز ۱۴۱۴ جمهوری اسلامی ایران، نشریه مهندسی فرهنگی، سال چهارم مرداد و شهریور ۱۳۸۹، شماره ۴۳ و ۴۴
- (۲۹) زمانی، علی اکبر، شفیعی، جمال، در آمدی بر رابطه امنیت و فرهنگ و آثار جهانی شدن در امنیت فرهنگی جهان سوم، نشریه نگرش راهبردی ۱۳۸۶، شماره ۸۳ و ۸۴
- (۳۰) شفیعی سروسستانی، اسماعیل، تعلیم و تربیت جایگاه و عملکرد آن، مجله موعود، ۱۳۷۵، ش ۱
- (۳۱) صالحی، مبانی نظری و راهبردی مدیریت ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی در تهران، نشریه راهبرد تابستان ۱۳۹۰، شماره ۵۹
- (۳۲) قنبریان، بررسی ازدواج سفید در نظام حقوقی ایران و غرب، : کنفرانس ملی تحقیقات علمی جهان در مدیریت، حسابداری، حقوق و علوم اجتماعی، ۱۳۹۶
- (۳۳) وطن دوست، رضا، نگاهی به امنیت در آموزه های اسلامی، نشریه الهیات و حقوق دانشگاه رضوی (آموزه های قرآنی)، سال هفتم پاییز ۱۳۸۶، شماره ۹ (پیاپی ۲۵).

پایان نامه

- (۳۴) امامی، اسماعیل، بررسی خط مشی های امنیت فرهنگی در قرآن کریم، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه باق العلم، ۱۳۹۴

۳۶) شیر، جمشید، بررسی تاثیر آموزه های شیعی در امنیت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه قم، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، (سایت ایرانداک)، ۱۳۹۴